

שירי אפרים

שירתו של דוד פוגל

לאט עולים סוסי
על מעלה ההר,
לילה כבר שוכן שחור

בנו ובכלי (לפני השער האפלי)
עולמו הפיזי של דוד פוגל (בנוי
על שני יסודות שונים ואף מגובדים:
היסוד האסתטי, היוזאלי והאקוסטי,
המפרש את העולם פירוש סימבוליסטי,
העשוי לעורר ולהסיג כאחד את האימה
המקנת צנה באדם; היסוד השני הוא
הגותי-ריאליסטי, המבדיל את הזמן כי
חוקיות, כגורל, שאין ממנו מגוטי שני
היסודות האלה עם השוני והניגוד ש
בהם. מהווים כוחות מרסיים זה כלפי
זה ויחד מונעים השתלטות הצורה
הגרוטסקית החרדנית ביצירה, שעל-ר
לה היתה להתהוות מהכרעת אחד היסוד
דות ולמוטט את עולמו מבחינה פיזית
ורעיונית. אגב, בקונסטרוקציה האחדר
הית של עולמו סבוע חותם זמנו כי
בחינת הצורתית והרגשת החיים, עק
בות אותו הלך שהחל, בהתמודדותו של
הסימבוליים הצרפתי הישן, ועובר את
פישורי היצירה הפיזית הדיקאדנטית
של וינה הצעירה הגיאורומאנטית. את
דות זו מתבטאת אצל פוגל במזימה
הנמלאה של צורות פיוט עם מחשבה,
של לשון סימבוליסטית מובהקת עם
ההכרה הריאליסטית של מציאות ה
חיים בזמן. לאט עולים סוסי - סוסי
הזמן של פוגל עולים לאט ובצילה של
הליסה-עליה זו. על מעלה ההר ר
בעטייה מתבחר אופק-הידיעה של איוה
לאן. ומעבר לכל ספק, מתקבל, כי
הערך הסימבולי, סוסיים בא לשרת את
המשמעות של זמן מאז הופיע הסמל
לראשונה כביטוי בשירה. בשיר הפתח
זה של דוד פוגל כבר אנחנו נרמזים
על היסוד המציאותי שבידיעה ועל ה
סמלים החוזרים אחר כך בשירתו כי
התעצמות יתר, סמלים שהעלה אגב
מהכבשן הכל-אנושי, ושרובם קנו להם
אחיזה בספרות לפניו, ומשום כך מש
מעותם כבר יצאה מגדר, הסתומות.

ינה, 1923.

אולם בבואם לחשוף את לבבו חישוף
טראגי, באים ומתחסיים האמצעים ה
לשוניים כדי לחפות עליך ברכות ובמך
סיקאליות חשאית ומאופקת של ניבם
המדובב. יש ונרפה לפרקים כי הנזקה
בדברנו על האמצעים הפיזיים של פוגל
שהיא אולי מן הבאנאלי לציין את ייחור
דמ-אלה משוחים לשירה זו פנים של
חסיבה מופתית בספרותנו ורק והגדרה
פוגליאניות המצה את האמת שכבר
סוף הקיצור הסינטאקסי והמיעוט ה
מילולי שב-סינון נובעים מתוך יכלתו
להרגיש את ההרמוניה שביחס בין
כמות לאיכות. משום שאמצעיו עשירים
ורחי-חיה הוא ממש בהם. חיותו
מן הפנים והעומק של חיי העצמים
היא צומחת, לכן פורצת היא אל פנימו
של הניב ומגלה את גונו העשיר ואת
סמלו העמוק; העושר אינו זקוק ל
ריבוי לשון, כל שמעו מתגלה בערייתו...
בתפיסתו את משמעות הדברים הפגרי
מית ומרות נשמתם של הגוונים הוא
מגלה את תפיסת-עולמו הסימבוליסטית,
העושה על פי רוב ערפלויות של מסתר
רין:

בלילות ירח אי בנה דוהר פרש... /
צל ארוך חולף מהרה / לרוחב קמה
חרדה... / בוקר קמים בני אדם /
ולא היה דברי.

ואין צורך למתוח קרפישה אל ה
תפיסה המקבילה לזו בדומה המטרליני
קית. כל הנקיא בספרות זו ימצא מיד
את דמיונם כלי להזקק לדמוים.

בני אדם - לא שכנה השמחה
בלבבם,
בצה ישמעו:
צעדי-אין-שמע
אחריהם ינועו.
אכן,
פעמים וחבקו אשה או ילד,
אך שתע ימלאו חרדה
כיער אפל,
וידעו מאד:
חיי-אין-שמע
עומדים על גבם
בלילות פתוחים.

כך מגלה פוגל את המוח הממשי
המצועף מסתוריות, זה החולף כצל
ארוך (בקטע הראשון) יש בקרבנו איוה

אפלי חשאי זות - הוא הנבואה ר
הממלא אותו בשחור-יש רפט סמיד
בעצמים, יש רעד הוולף בדברים, יש
ליגן שחור-העולה מן הלילה, קולות
כלבים הלילה מפלחים, הארוך ה
זקוף הרה"ו, צעדי-אין-שמע. ר
פוגל נתפתה לו למרות ידעו הודאית,
כי הוא הגשיה האסלה, החולון ה
גירחאני.

מה גרם לו לפוגל שיהא מתמכר כולו
להלכים קטביים של הסוסיות התפיסה
הגיהליסטית של צרפת בסוף המאה
הקודמת או האסתטיות הנאצל ה
דיקאדנטי של וינה הצעירה-כראשית
המאה העשרים? מטפחיו ויצרני של
האחרון נקלעו למעגלויות אותו ההמשך
של רוינגאציה ואפס מעשה במקום ל
האבק על איוו אחיה - והוא זו תגר
היה, רליגיוזית, או תברנית - בגופו
של עולם. סופרים גדולים, ביניהם הופי
מנסחל, צחיב וכרה-הוסמן, מייצגים את
הולך הכללי של כיסופי ההתפרדות
וכניעה לאיו. אחת הבעיות העיקריות
המעסיקה את הדיקאדנס החינאי הוא
המות, מקומו בעולם וכיצד להתייחס
אליו. המות כחזיה יסודית ושרשית
מתגלה כמוטיב חוזר ברוב ספרותה של
התקופה. המבוסה הכללית שתקפה את
ברית האינטליגנציה נולדה מתוך ה
הכרה במשבר של תרבות גרמנית. איוו
נטיה כללית לאפס פעולה וחוסר תיכנון,
אין אונים כלפי הגורל ונכונות למחל.
זוהי וינה הרוחנית של הימים ההם.
ונראה כי מה שעשתה השמעת הידיק
דאנס הגיאורומאנטי הזה לשירת פוגל,
שייך לגדר ההשפעות המהותיות; הלך
שירתו הוא כה כוללני ואחיד בהרגשת
העולם ובמבנהו, עד שאינו משאיר
מקום להשערות מקריות. אין בו במוג
ולא-כלום מן הסופיסמים של גרשנות
החיים ורחוק הוא מן הסובלים במעיי
אותו עולם סלא של כפר" ידותו
שאבד לו, הוא מחתר בלא נסיון ל
היאבק על אשלייתו, מתוך הכרה ריא
ליסטית במציאותו של הזמן, העובר ר
מרחיב תחמוו ביצו ובין אשלייה זו.

לאט עולים סוסי
על מעלה ההר
לילה כבר שוכן שחור...

בכל שרוי המוח סביבנו ובתוכנו.
כמלותינו ובמבטינו אנו מכסים
עלינו. (הי-הופמנטל)
הידיעה של מוח, המגודר בתחום ה
חיים והצופח אורגאני אתם יחד, הת

פרשה אל ניב האסתטי-הפויקאלי של
ד. פוגל; המוח הקטן הוא בגדר ה
פיקרוקוסמית של הפרט, שכל סגנו
עם הנפת הנסוך על פני השלחה ה
גולה אינו עובר אלא דרך מעבר צר
של הסופיות, אולם במיצר זה מגיע
פוגל בתפיסתו עד ניתוקו המוחלט על
ידי האפלה הנירואגית. האפלה, השחור,
הלילה - הסמל הוולך אחר המיתוס
עתיק היומו של השניות הנגידית (אור
וחושך) באמונה הדתית, מייצג בשיר
תו את החולון. הגשיה האפלה" שהיא
הלא-כלום. מכאן צמידתה של ח
סימבוליקה העיקרית לגוונים אפלים
ובהירים, ואף סמל-המשנה כרוכים אוד
רי החלוקה היסודית הגילי. וכשם שחש
במהותם הפנימית של הדברים ויודע
להנדות עם נשמתו הרוססת של ה
תופעות בעולם, כן יתחן בחוש בחירת
הגון התואם את הסיטואציה הפנימית
המוסיקאלית. וחסיה זו מעלה את פוגל
ליוצר פואטיקה חדשה, המגלה נופים
של תויה שלא נודעו ועד כה בספרותנו,
הם נופי הגוונים ומשמעותם כערכים
סימבוליים. היסוד היוזאלי הממושע
הזה, סיפק לביטוי של פוגל גירוי חריק
והפרה את חיותו: על די כך שהוא
יוצר באמצעות התמונה הגונית אחיה
לפגיעתו של זרם-התחושה הוא מחוק,
או מציל לפחות מאבדן כהל ריק, את
התויה הסימבולית שהיא תולדה של
מזימה, או תרכיב של תמונה ותחושה,
שאינן ניתנות להפרכה. הסימבול כי
שירתו יש שהוא בעל אופי כללי מקר
בל, והייתי אומר אובייקטיבי, דומה כי
אינו מופיע אלא כמטאמורפוז קלה
של הסימבול הקיים מקודם, ששרשו נ
עוצים כמיתוס, ונראה לכאורה, כי הוא
חורג ממסגרת צרה, אמילא סתומת-
מוכנות, של האינדיבידואל. המוטיב ה
מנחה העיקרי בשירתו חוזר על הצד
הנודע של החסא הראשון ונידויו של
האדם מארץ החיים. מרבנים עמוקים
של העבר מגלה שירתו שרשי הרגשת
אשמה בשל פיתוי האהבה; רקעה ונופה
של האהבה בשירתו מצומדים, אגב,
אל תחום הסימבוליקה של המשורר.
הוא מגודה ממחוזם של אותם הימים
שהיו גדולים כבירכות ושקופים - נדח
ואמורים הדברים במחוו הילדות. נידח
ועיף על חופי הכרך - וכאן הוא נתקף
על ידי ההתפכחות שבידיעה, ומגלה,
כי תעתע תיעלעו בו החיים ורימוהו,
הידיעה כי הוא גידון למות, כשאמת
חרכו מנופפת על ראשו באין מנוס
מפניה, אינה מרפה ממנו. אין הליכה
אגרת כי אפ זו שבפורד והיא דהליכה

פוגל מסתח עם הלילה מגע אינטימי
כמעט ארוטי, מגע שיש בו אימה ורפט
נשמות והמאיים עליו כהתאפסות עצ
מית מוחלטת. משחורו בונה הוא הרב
שותיו ומלקט מסענו החחית. קשה
להצביע על משורר אשר לא נרתע
מהצצה מתמדת אל תוך אימת התהום
ואשר התיחד עמה כדבקות חשאית
אימנסית כד. פוגל. מבחינה זו הוא
יותר דיקאדנטי מכל מה שהתקופה של
וינה מייצגת ואין דומה לו בשירה
העברית.

פוגל הוא משורר האהבה והמחנה, ה
שניים אשר בקנה אחד הם עולים ונוב
טים ביצירה הפיזית. ואף אותה ה
אהבה שלו הנאצלה, שרוח שיר הש
רים חופפת עליה, האופיינית לרוב
משוררי תקופתו, אף היא משתלבת
בהליכה לקראת המוח האפל, בזומה
לאור כוכבים בודד וזוהר שקיומו כי
מחשכו של הליל, וכן ימלאו שירי
אלה סמלי מחת. ועיגן השחורה /
נשמת רוך תבל / תצלול נא בנשמת /
ותהמה בה ותרקוד / כיער אפל /
תוך חמרון הלילי. בהתרסקותו על ה
אהבה אין פוגל חול מלהתפרק על
המחנה. חוות מרה היה לו השחור,
הלילה הטומן בקמליו האפלים את ה
בידות והמחנה. הידיעה הקוסבית, כי
האדם נושא בקרבו את אופלו, מלווה
את טרויו הרחיים ולחלה. הלילה על
תופעות האפל שבו, או צל-עירב ה
פעורר בקרבו את רעדת התנושה ה

המתמדת של האדם לקראת ערבו ופלות
חיוו: יחיהה תגור דרך ערופה אל
ערב / זללים רבים / ישבצו ארוכים
על דיק המישור / אזי אומר אל נפשי:
שכבי אל הצללים / כי עיפת' ולמען
השלים את הגדרת האמצעים הגיל שלו,
רצוי לציין, כי אף סמליו האחרים בצבת
של המוטיב (המחנה) כגון: הצל,
הרנה" והארור" המים האפלים ה
קרים, החשכה" וכו' הם נטערי
התרשמויותיה הראשונים של הילדות,
העזים והמושרשים ביותר, וממלא שיר
כים לתחומה הקמאי של האנושות ה
קדומה, השורץ אמונות מיתית. המים,
הערך הסימבולי האמביוואלנטי, בשיר
תו של פוגל הם המים הגדולים העמר
קים והאמוליים - הכוחות התהומיים
השוללים והמנסלים במשמעות מגדית
לאותם מים חיים" הוורמים ומפכים
כרוך פוגל אחרי הערך של מימי ה
השמדה שעל גבול מיתוס המבול. יסוד
אמביוואלנטי למים נמצא בתניך כחקר
פה יותר מאוחרת: המים המאריים.

פוגל הוא משורר האהבה והמחנה, ה
שניים אשר בקנה אחד הם עולים ונוב
טים ביצירה הפיזית. ואף אותה ה
אהבה שלו הנאצלה, שרוח שיר הש
רים חופפת עליה, האופיינית לרוב
משוררי תקופתו, אף היא משתלבת
בהליכה לקראת המוח האפל, בזומה
לאור כוכבים בודד וזוהר שקיומו כי
מחשכו של הליל, וכן ימלאו שירי
אלה סמלי מחת. ועיגן השחורה /
נשמת רוך תבל / תצלול נא בנשמת /
ותהמה בה ותרקוד / כיער אפל /
תוך חמרון הלילי. בהתרסקותו על ה
אהבה אין פוגל חול מלהתפרק על
המחנה. חוות מרה היה לו השחור,
הלילה הטומן בקמליו האפלים את ה
בידות והמחנה. הידיעה הקוסבית, כי
האדם נושא בקרבו את אופלו, מלווה
את טרויו הרחיים ולחלה. הלילה על
תופעות האפל שבו, או צל-עירב ה
פעורר בקרבו את רעדת התנושה ה

פוגל הוא משורר האהבה והמחנה, ה
שניים אשר בקנה אחד הם עולים ונוב
טים ביצירה הפיזית. ואף אותה ה
אהבה שלו הנאצלה, שרוח שיר הש
רים חופפת עליה, האופיינית לרוב
משוררי תקופתו, אף היא משתלבת
בהליכה לקראת המוח האפל, בזומה
לאור כוכבים בודד וזוהר שקיומו כי
מחשכו של הליל, וכן ימלאו שירי
אלה סמלי מחת. ועיגן השחורה /
נשמת רוך תבל / תצלול נא בנשמת /
ותהמה בה ותרקוד / כיער אפל /
תוך חמרון הלילי. בהתרסקותו על ה
אהבה אין פוגל חול מלהתפרק על
המחנה. חוות מרה היה לו השחור,
הלילה הטומן בקמליו האפלים את ה
בידות והמחנה. הידיעה הקוסבית, כי
האדם נושא בקרבו את אופלו, מלווה
את טרויו הרחיים ולחלה. הלילה על
תופעות האפל שבו, או צל-עירב ה
פעורר בקרבו את רעדת התנושה ה

זאת, בפניהם הוא מתעסף ומתמוגג עד
כדי התאיינות. כרטט להבת הגר כפני
משב החשכה מרטטת נשמתו של פוגל
כפני השחור. השחור אוכל בנפשו ר
מפרק רקמות החיים שבו.

רק בשניים, או בשלושה, משריו
מתפרצת מחאתו הגלויה של פוגל על
סדרי עולם זה, השולח כרואלו אל ה
מות. שירים אלה שייכים בלא ספק
לתקופת יצירה מיוחדת שידובר בה
בסיום המאמר. ביתר השירים קיימת
כאילו הסכמה חשאית בינו ובין המצי
אות, מאין יכולת לשנות את חוקיותה
ונזקת המחאה הזאת משתקפת באלמרי
ההיפטיה אל כלכו. הסוב והאהוב
היחדי שלו, כשהוא שופך את שיתו
בפניו: תגני - ונשען ראשי הנלאה
על גבר ואזעק" וכו', עד סופו של
השיר, מאשרת את הבדידות הכבדה
הגורא, אשר בשתיקתו ובאלמו, ומצ
דיקה את ההתפרצות, כאן מתעלה פוגל
אל ההודות הסובלימית עם כל ה
נידונים כלליה על פני האדמה, מה ש
מערעד את החוש, כי מסוקי האלגיים
הם קינה על עצמו בלבד. באהבה ר
בחמלה הוא מסתח בהכרתו אמת גר
ראה כמי שיוודע את כל הטראגיות
שבה ישאינו יכול לכבוש את סודו
ולא לגלות; כי: דרך ימים ויללות /
כולנו שתוחים גלך / ובחשאי / עד
הגענו / אל השער האפל הגדול" (אכן,
באה כאן לביטוי אימה ריאליסטית מבר
סטח) בלשון "אנחנו" תדבר כאן שר
רתו, חחית ה"אנחנו" - האנ השיתו
פי הגורלי של כולנו - בה נשלמה
הודותו עם כל האולכים אל השם,
וכלה, גבר ועלמה.

עולל חרב יוציא נשמתו בחשאי
ותפוק בנפשו
השירים מגלים שרשי הבעיה האיו
בית, שהעסיקה את המשורר והנותנת
יסוד לתחושת החרדה שחלחלה בו ר
לזקקת מחאתו: המחנה קוצר בלא אב
חנה ומניף חרמשו על צעירים ועוללים
שטרם יראו חיים. בשיר אחר נתפס
פוגל לאירוניה מרה ונוקבת:
סלינו מלאנו כל מראות העולם
- רב לנו!
עתה כבר נוכל רדת
אל מימך האפלים הקרירים.
כי ככה ארפו בנו החיים".

אינו ירא את המחנה; אומרה היה כמדור
מה ניצושי אולם בגובע לאמת הפיזית
לא הצליח הפעם להשאר נאמן לה עם
שהחטיא את המשמעות התבליתית עיי
המרומו של סלינו מלאנו" - יש רמו
בלבו, אך חסר הביטוי, הממצה של
החזיה בסמל הגיל. לולא נסתייע בטור
המשלים, כי ככה ארכו בנו החיים.
ייתכן שהיה משאיר את הקורא תוהה,
והעובדה שנוקק למשלים מוכחה,
כי הסמל אינו נושא את עצמו והוא
שלא לטבעה של הליריקה הצרופה. איכ
שהו מקריות גוירה זו בשירת פוגל לא
תקח את דעתנו. על כל פנים, כדי
להבין פרקי שירה מיוחדים אלה, בהם
מתעצמת חחית המחנה של המשורר כי
אינטסיביות יתר, לא נוכל להתעלם מ
גורם עולמי, אשר הגביר את מתחה
של חחיה זו עד לגקודת-מוקד חדשה;
אף נמצא רשמיו חרותים בפרקים אלה.
עם כל האופייני בשירתו ההולם את
זמנו מהבחינות האסתטיות, הדיקאדני
סיה, הלשונית וכו' אפשר לקבל פרקים
אלה כילודי ועוזעים חברתיים ממשיים,
או בחלקם כתוצאה של הרגשה טרומית
בצורת אימה גדולה שהבשילה את ה
חחיה הגיל; לפי השערה מבוססת למדי
כתב פוגל את רוב שיריו בתקופת
המלחמה, ואשר זורק אור על חלק זה
ביצירתו הפיזית, הלא זם כיבושיו
החדשים בלשון בשביל גילוי דברים
אקטואליים; אלה הם אותם פרקים פר
עטים המפורזים בחלקו השני של ה
ספר, בהם יתאר המחנה ההמוני בכל
זועתו המלחמתית. הסימבוליקה שם
מתעשרת בערכים חדשים של החחיה ה
אכזרי - אשר מעיד בהרבה עדויות,
כי אותם שירים ילודי מלחמה ישירים
הם. ויותר מכל מציג המשורר עצמו
את התהומות שכאנטייתוה בין הסימ
מבול החדש ובין קודמו!

אין צפרים שחורות
עוד מרחפות על פנינו
כבר נמחו באפלה".

אחרונים אנחנו,
היום יערוב,
קרן יחדי ואחרון כבר נכון
לדרך.
והנה אותה אימה מפני הסוף,
שלא היתה גם בזמנו בלתי ריאליסטית
והמובעת בשירת פוגל באמצעים ה
סימבוליים של פיוט, נהפכה למציאו
טראגית, אשר קיפחה את חיי המשורר
20 שנה אחר כך, בדרך קלגסי הנאצי
במגפים הנאלחים על לבה של פארני